

Alkmadders

NUMMER 164 - JAARGANG 41 - DECEMBER 2023
KWARTAALUITGAVE STICHTING OUD ALKEMADE

In dit nummer o.a.:

'Gezigt aan de
Oude Wetering'

Duizend jaar
Kaag en Braassem
(deel 2)

Berichten van
overzee: Piet Dobbe

De verdwenen
ophaalbrug over
de Noord Aa

De versierde kermisauto
van Museum Oud Alkemade

41e jaargang, december 2023, nummer 164
Kwartaaluitgave van de Stichting Oud Alkemade.
Opgericht 16 december 1980.

Redactie

Alfred Bakker
Geert-Jan van Beek
Sjaak Bouwmeester
Jos Cozijn
José van der Meer-van der Zwet (eindredactie)
E-mailadres van de redactie:
alkmadders@ziggo.nl

Foto's (tenzij anders vermeld)

Archief Stichting Oud Alkemade

Donateursbestand en adreswijzigingen

Leon Hogenboom
06-531 93 655 of per e-mail:
hogenboomleon@gmail.com

Donateurschap

Nieuwe donateurs zijn van harte welkom.
U kunt zich aanmelden via onze website,
per e-mail via info@stichtingoudalkemade.nl
of telefonisch bij het secretariaat: 06 204 56 548.
De minimumdonatie bedraagt € 20,- per jaar,
te voldoen op bankrekening NL09 INGB 0005 4356 41
van Stichting Oud Alkemade. Per post ontvangen van
Alkmadders kost € 12,00 per jaar extra.

Losse nummers

Deze kosten € 5,75 en zijn verkrijgbaar tijdens de
openingsuren van het museum.

Openingstijden

Het Museum Oud Alkemade is geopend op
zondagmiddag van 14.00-17.00 uur en op
dinsdagmiddag van 13.30-16.00 uur.
In de maanden juli en augustus en op 1e Paasdag,
1e Pinksterdag en 1e en 2e Kerstdag is het
museum gesloten. Op 2e Paasdag en 2e Pinksterdag
is het museum wel open.

Secretariaat

Annelies van Wieringen (06 204 56 548)

Bezoek- en postadres Stichting Oud Alkemade

Saskia van Uylenburchlaan 22
2377 CE Oude Wetering
Telefoon: 071-3312168
E-mail: info@stichtingoudalkemade.nl
Website: www.stichtingoudalkemade.nl

De Stichting Oud Alkemade heeft de culturele ANBI-status
en betaalt daarom geen schenk- of erfbelasting. Uw schen-
king komt dus geheel ten goede aan de activiteiten van de
Stichting Oud Alkemade.

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar
gemaakt door middel van druk, microfilm of op welke andere wijze ook,
zonder voorafgaande toestemming van de redactie.

INHOUD:

Van het bestuur	1
Tentoonstellingsnieuws	2
'Gezigt aan de Oude Wetering', kopergravure uit 1830	3
Duizend jaar Kaag en Braassem (deel 2)	6
Uniek in zijn soort: Ko van Berkel	9
Sinterklaas in Amsterdam, door J.H. Rossing	10
Bijzondere schenking: hek van de zonnemolen	11
Kerstdag 1944 in Oude Wetering	12
Berichten van overzee: Piet Dobbe	13
De verdwenen ophaalbrug over de Noord Aa	14
'Rückwärtige Grenze Gefechtsgebiet' in Alkemade	17
Eendenkooien in Rijnland	18
Schenkeningen	19

Van het bestuur

Beste donateurs,

In dit decembernummer van Alkmadders een kleine terugblik op het
afgelopen jaar. Onze mooie tentoonstelling 'Daar komt de bruid' met de
bijzondere opening in februari was een van de hoogtepunten.

Ook in het Veense corso tijdens de kermis heeft u onze bijdrage niet
kunnen missen: een versierde antieke auto met een bruidspaar en daar
omheen een aantal bruiden die speciaal voor deze gelegenheid bij elkaar
waren gebracht. Onze hartelijke dank voor een ieder die hieraan heeft
meegewerkt. In het bijzonder Hans van Ruiten voor het beschikbaar stel-
len van de mooie bijpassende auto die wij mochten gebruiken voor dit
evenement.

De donateursavond op 9 oktober is weer door veel vrienden van het
museum bezocht. We hebben u laten genieten van de mooie openingsfilm
van de huidige tentoonstelling. U kon ook meekijken hoe de voorbereiding
daarvan is verlopen die destijds door de coronaregels met nogal wat
beperkingen te maken had.

De bezoekers kregen ook de gelegenheid om onze opslag- en inventaris-
zolder te bekijken, wat door velen van u erg gewaardeerd werd.

Voor ons een mooie gelegenheid te laten zien hoe wij met de door u
geschonken spullen omgaan en hoe secuur wij die allemaal bewaren en
digitaliseren.

Alle medewerkers van Oud Alkemade wensen u fijne feestdagen en een
heel goed 2024 toe. We zien u graag weer in ons museum, want wij gaan er
weer een mooi jaar van maken!

Lex van der Zwet, voorzitter

Beste lezer,

De decembermaand met de nodige feestdagen is inmiddels begonnen, tijd om te genieten van alles wat wij deze maand weer voor u bijeen hebben gebracht. En dat is ook deze keer van alles wat, we hebben zelfs even buiten onze regio gekeken, zoals u leest in het artikel over het Sinterklaasfeest. En we hebben uit het blad van onze zustervereniging uit Woubrugge/Hoogmade een artikel geselecteerd dat een – ook letterlijke – verbinding met ons heeft.

In deel 2 van de geschiedenis van Kaag en Braassem leest u weer verder over het verleden van ons gebied. Het onderwerp sluit ook prima aan op de tentoonstelling over het jaar 1000 in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden, een aanrader.

We zijn ook erg blij met het verhaal dat wij kregen van Piet Dobbe uit Nieuw Zeeland. Typisch een voorbeeld van 'je

krijgt een emigrant wel uit de Veen, maar de Veen niet uit een emigrant'.

Wij doen altijd ons best om alle delen van de voormalige gemeente aandacht te geven. Daarvoor willen we ook graag een beroep doen op u, misschien mist u verhalen uit hun eigen directe omgeving. Schroom niet om ons hiervan op de hoogte te brengen.

Of geef ons tips om een bepaald onderwerp te belichten. U hoeft niet zelf te kunnen schrijven, met de informatie die wij van u krijgen kan er door ons een mooi verhaal van gemaakt worden. We wensen u weer veel leesplezier!

José van der Meer-van der Zwet, eindredacteur

Tentoonstellingsnieuws

De tentoonstelling '**Daar komt de bruid**' is nog steeds te bekijken. Wie voor het eerst komt, zal verrast zijn door alles wat er op deze tentoonstelling te zien is. De vele trouwjurken trekken uiteraard de aandacht, maar ook allerlei gebruiken die horen bij de huwelijksluiting worden in de spotlights gezet. Mocht u nog niet geweest zijn, dan is het echt een aanrader om binnenkort een kijkje te komen nemen. Wellicht ziet u oude beelden, met wie u herinneringen kunt ophalen aan de bijzondere dag die uw trouwdag was. En het is altijd mogelijk even te gaan zitten en 'een bakkie te doen' met een speculaasje er bij. Ve-

len gingen u voor en we zijn blij met de enthousiaste reacties die we al ontvangen hebben op wat er allemaal te zien is. Als u tijdens uw bezoek een rondleiding over de tentoonstelling wilt, kunt u dat vragen aan onze medewerkers die op dat moment aanwezig zijn. Zij zijn graag bereid u informatie over de tentoonstelling te geven. Ook is het nog steeds mogelijk een speciale rondleiding in groepsverband te doen buiten de openingstijden van het museum. Als u interesse heeft voor een dergelijke rondleiding, bel dan naar Annelies van Wieringen: 06-20456548.

Vanwege de grote belangstelling hebben we besloten om de tentoonstelling '**Daar komt de bruid**' te verlengen tot 1 juli 2024

In september 2024 willen we een nieuwe tentoonstelling gaan opzetten met als titel: '**Streng winters van weleer**'. Want eerlijk gezegd: strenge winters verwachten we niet meer in deze tijd van klimaatverandering en dan is het goed om de herinneringen aan de winters van destijds warm te houden. Die herinneringen leven nog volop en kunt u volgend jaar gaan bekijken in ons museum. Voor de tentoonstelling hebben we al veel materiaal in huis, maar we zijn nog op zoek naar bijzondere voorwerpen die te maken hebben met de strenge winters van vroeger. We denken bijvoorbeeld aan:

- ♦ Een verzameling kerst- en nieuwjaarskaarten met winterse afbeeldingen.
- ♦ Schilderijen, liefst met afbeeldingen uit onze eigen regio in winterse omstandigheden.
- ♦ Stempelkaarten van schaatstochten uit vroegere ijswinters.

Voor al deze voorwerpen geldt dat u ze kunt schenken aan ons museum, maar bruikleen voor de duur van de tentoonstelling is natuurlijk ook mogelijk. Mocht u over dergelijke voorwerpen beschikken dan is een telefoontje naar Sjaak Bouwmeester (06-31509598 of 071-3315433) genoeg om afspraken met ons te maken.

Mailen naar Sjaak kan ook: sjaakbouwmeester@hotmail.com. Ten slotte willen we graag in contact komen met iemand die het leuk vindt om op een beperkte locatie in ons museum **een winters miniatuurlandschap** te bouwen. Ook dan is Sjaak Bouwmeester degene met wie u contact kunt opnemen.

KOPERGRAVURE UIT 1830 GEBASEERD OP EEN ETS UIT 1760:

'Gezigt aan de Oude Wetering'

Alfred Bakker

Van de bebouwing aan weerszijden van de Oude Wetering zijn weinig afbeeldingen bekend uit de negentiende eeuw. Op de beeldbank van Erfgoed Leiden en Omstreken vond ik een ets uit 1830 met de titel 'Gezigt aan de Oude Wetering'. Volgens de toelichting van het ELO is hij gemaakt door de Gebroeders Lourier. Het antiquariaat Arine van der Steur in Den Haag bood diezelfde ets aan, maar dan ingekleurd. Leuk cadeau voor mijn verjaardag, dacht ik, om eindelijk eens te zien hoe Oude Wetering er tweehonderd jaar geleden uitzag.

Interpretatie

Op de ets wordt de aandacht meteen getrokken door de ophaalbrug rechts. Aha, de brug over de sluis van Oude Wetering, op de grens van de huidige Kerk- en Veerstraat! Die sluis gaf toegang tot de ringsloot van de Googerpolder. Het eerste huis voorbij de ophaalbrug is dan natuurlijk van Bonda, waar nu Jolanda Zoet en Paul Beuk wonen op Veerstraat 1. En verderop het huis van Hans en Yvonne van Egmond-Bakker. Wat knullig afgebeeld qua perspectief, maar à la.

Dat grote huis met de vier schoorstenen zal dan wel het 19de-eeuwse Schippershuis zijn. Die herberg was de voorganger van hotel Hollandia en later Vesseur op het huidige perceel Veerstraat 8.

Maar wacht eens even, iets verderop houdt de bebouwing op, er staan bomen achter de rooilijn van de huidige Veerstraat rich-

ting het Braassemermeer. Oude Wetering had en heeft toch van noord naar zuid een vrijwel aaneengesloten bebouwing?

Wat te denken van de houten beschoeiing. Was die er toen al? Langs de Oude Wetering waren toch tot ver in de twintigste eeuw taluds, die begroeid waren met gras?

Zo'n talud is wel te zien aan de linkeroever van de Oude Wetering. Er staan losstaande huizen aan die oever.

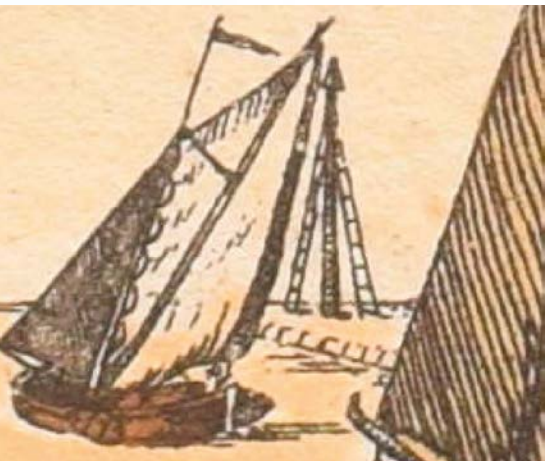
Kortom: vragen te over bij mijn verjaardagscadeau.

Bij nader inzien

Toen ik mijn ingekleurde ets nader bestudeerde, zag ik tussen twee zeilboten een houten staketsel, zo te zien aan de westzijde van de Oude Wetering bij de zuidelijke uitmonding in het

Gezigt aan de Oude Wetering. Uitgave Gebroeders Lourier uit 1830.

Detail van 'Gezicht aan de Oude Wetering'. Tussen twee zeilschepen is een vuurbaak te zien.

Kaart van het Lantaarnveld en omgeving in Oude Wetering, 1731.

Braassemermeer (waar nu de veerstoep van het pontje is). Die constructie associeerde ik meteen met de vuurbaak van Oude Wetering. Alleen stond die constructie op een landpunt in het Haarlemmermeer, niet langs het Braassemermeer.

Zouden we in plaats van naar het zuiden, naar het noorden kijken? Dan moet die dichte bebouwing aan de rechterkant op de ets eigenlijk links liggen!

Dat inzicht bracht de oplossing. Die ophaalbrug lag niet over de sluis van Oude Wetering, maar over een sloot pal ten zuiden van het Haarlemmerpoldertje, ter hoogte van de huidige Bruggestraat. Ten noorden daarvan had je inderdaad een terugwijkende bebouwing met een bosschage in het Haarlemmerpoldertje.

Het grote huis met de vier schoorstenen zou dan het buitenhuis van de Weteringse chirurgijn Anthony van Staden geweest kunnen zijn, later bekend als de Slapershof.

De houten constructie tussen twee zeilschepen kan nu wel geplaatst worden: het is de vuurbaak van Oude Wetering, eigendom van de stad Haarlem van 1671 tot 1850. Die baak stond op het zogenaamde Lantaarnveld dat in het Haarlemmermeer uitstak. De stad Haarlem had langs zijn bezit een houten beschoeiing aangebracht om de oevers te beschermen tegen de golfslag van het meer.

We zien op de ets rechts dus niet de Veerstraat, maar het noordelijkste deel van de Kerkstraat (het vroegere Noordeinde), waar nu het bouwmaterialenbedrijf Filippo boven de bebouwing uittorent. En links zien we de extensieve bebouwing aan het Westeinde in Leimuiden.

Er is een gekleurde tekening bekend, genaamd 'De Oude Wetering na 't Leidse meer', ook op de beeldbank van Erfgoed Leiden en Omstreken. Die tekening is mogelijk halverwege de achttiende eeuw gemaakt door Hendrik de Winter (1717-1790) uit Amsterdam, een leerling van stadgenoot Cornelis Pronk. Op het gezicht van de Oude Wetering richting het Leidse Meer is de ophaalbrug in het Noordeinde zichtbaar. De daar achter liggende bebouwing komt 'verdacht' veel overeen met die op de ets uit 1830. Ook is de vuurbaak afgebeeld.

Een deskundige op het gebied van druktechnieken wees me erop dat de ingekleurde afbeelding 'Gezicht aan de Oude Wetering' geen ets is, maar een kopergravure.

Kopie van Spilman

In de bundel 'Tussen Kaag en Braassem', samengesteld door A.G. van der Steur (de vader van Arine), staat een afbeelding uit 1760. Het is een ets van H. Spilman, die (in spiegelbeeld)

De Oude Wetering na 't Leidse meer. Gekleurde tekening van Hendrik de Winter, circa 1750.

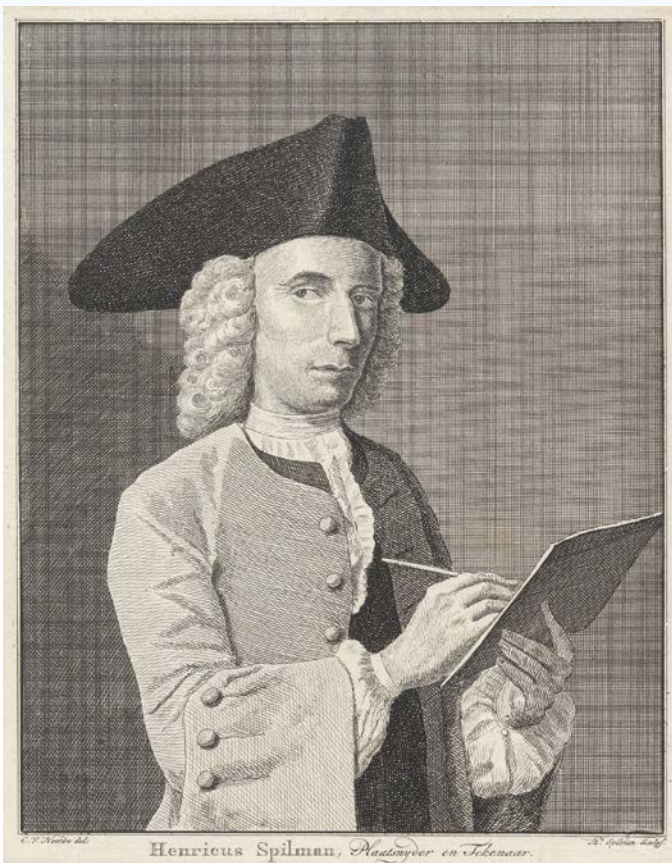

Gezicht aan de Oude Wetering.
Ets van Hendrik Spilman omstreeks 1760

verdacht veel lijkt op de latere ets uit 1830, een uitgave van de Gebroeders Lourier uit Amsterdam.

Hendrik Spilman (1721-1784) was een graveur, tekenaar en schilder. Hij was een leerling van Abraham de Haen. Van hem – al of niet samen met Cornelis Pronk – kennen we ook afbeeldingen van Bilderdam, Vriezekoop, Leimuiden en Oude Wetering.

Spilman was een productieve etser en tekenaar en maakte bijvoorbeeld ook een ets/kopergravure van de kerk in Leimuiden.

Plaatsnijder en tekenaar Henricus Spilman door Cornelis van Noorde, circa 1775.

Geen wonder dat een tijdgenoot als Cornelis van Noorde hem portretteerde.

Spilmans vele etsen zijn opgenomen in 'Gezichten voorname hollandse dorpen' door E. Maaskamp, omstreeks 1800. De Gebroeders Lourier zal dat boek en/of Spilmans afzonderlijke ets 'Aan de Oude Wetering' ongetwijfeld onder ogen zijn gekomen, gezien hun handel. Ze gaven meer afbeeldingen van dorps- en stadsgezichten uit, zoals omstreeks 1820 een ingekleurde ets 'Gezigt van Leijderdorp bij Leijden'.

De 'gebroeders' waren Isaac Samuel Lourier (1783-na 1841) en Hartog Samuel Lourier (1777-1839) uit Amsterdam, waar zij in de Nieuwmarktbuurt woonden. De Louriers waren handelaren in schilderijen en snuisterijen, waarmee zij kermissen af liepen. Zo waren zij eind 1829 op de kermis in Groningen. De broers kondigden toen aan dat zij daar waren 'uitgepakt met een groot assortiment', waaronder schilderijen. De Louriers waren dus geen gerenommeerde uitgevers. De firma ging na het overlijden van Hartog Samuel Lourier nog twee jaar door onder de naam Gebroeders Lourier, maar werd in 1841 geliquideerd.

Advertentie in de Groninger Courant, 29 september 1829.

Conclusie

Het heeft er alle schijn van dat een amateuristische graveur in opdracht van de Gebroeders Lourier de ets van Spilman uit 1760 omstreeks 1830 heeft gekopieerd. De graveur heeft de afbeelding wel geactualiseerd door de drie mannen in de roeiboort te voorzien van 19de-eeuwse cilinderhoeden. Alleen: hij heeft Spilmans ets niet in spiegelbeeld gegraveerd, zoals te doen gebruikelijk.

En nu zit ik dus met een ingekleurde kopergravure in spiegelbeeld opgescheept en weet ik nog steeds niet hoe Oude Wetering er in de negentiende eeuw uitzag!

Bronnen:

- Alfred Bakker, De geschiedenis van de vuurbaak bij Weteringbrug. Alkmadders jrg. 30, nr. 123, september 2013.
- Noord-Hollands Archief, kaart uit 1731 van de lantaarn en omgeving.
- H. Bos, Vriendelijke mededeling 7 augustus 2023.
- K. Schoenmaker-van Berkum, Oude prentbriefkaarten vertellen over Oude en Nieuwe Wetering (II), 1994.
- A.G. van der Steur, Tussen Kaag en Braassem, 1985.

Duizend jaar Kaag en Braassem (deel 2)

Jan Kuipers

In het tweede deel van deze serie blijven we de graven van West-Frisia (Holland) volgen en komen we vanzelf enkele personen tegen die een belangrijke rol hebben gespeeld in de geschiedenis van Alkemade en omgeving.

De ontginningen van de Rijnlandse veengebieden die rond het jaar 1000 onder beheer van graaf Dirk II waren begonnen en tot het ontstaan van de dorpen Jacobswoude, Rijnsaterwoude en Leimuider hadden geleid, waren een groot succes. En mede door de tolheffing op de Maas en de Rijn ging het de graven van West-Frisia voor de wind. Maar die brutale tolheffing schaadde de schatkist van de Rooms-Duitse keizer. Daarom ondernam keizer Hendrik II de Heilige in 1018 een veldtocht naar West-Frisia om de opstandige graaf Dirk III een lesje te leren.

Maar zo gemakkelijk ging dat niet. Het keizerlijke leger werd in het drassige gebied bij Vlaardingen door Dirks ridderleger finaal in de pan gehakt en vluchtte in paniek weg. Onze graaf liet zich niet zomaar de wet voorschrijven door zijn superieuren.

Zijn opvolgers Dirk IV en Floris I hadden minder geluk. Zij werden bij latere

aanvallen in 1046 en 1061 door de keizerlijke troepen gedood. Bij die tweede aanval werd Rijnsburg veroverd en geheel vernietigd. De grafelijke hofhouding verhuisde daarom naar het Waardeiland bij Leithon (Leiderdorp). Het grafelijke complex – de Gravenhof – werd even ten zuiden van de Leitheriburch opgetrokken, vlak bij de huidige Breestraat. Zo ontstond de stad Leyden, die Rijnsburg opvolgde als woonstede en machtszetel van de graven van West-Frisia - zeg maar als 'hoofdstad' van Rijnland.

De Abdij van Rijnsburg

Graaf Dirk V, zoon van Floris I, was de eerste die zich graaf van Holland liet noemen. Hij verzoende zich met de Duitse keizer en de verhoudingen werden helemaal goed toen keizer Lotharius III aan de macht kwam en Dirks zoon, graaf Floris II de Vette, rond 1108 in het huwelijk trad met Petronella van Saksen, de halfzus van de nieuwe keizer. Floris II verwierf grote rijkdom en ontleende hieraan zijn bijnaam (al zijn er ook historici die beweren dat hij buitengewoon zwaarlijvig zou zijn geweest). Hij overleed in 1121 en "de goedertiere, des vette graven Florens wijf, Petronella van Saksen", werd regentes en gravin van Holland en voog-

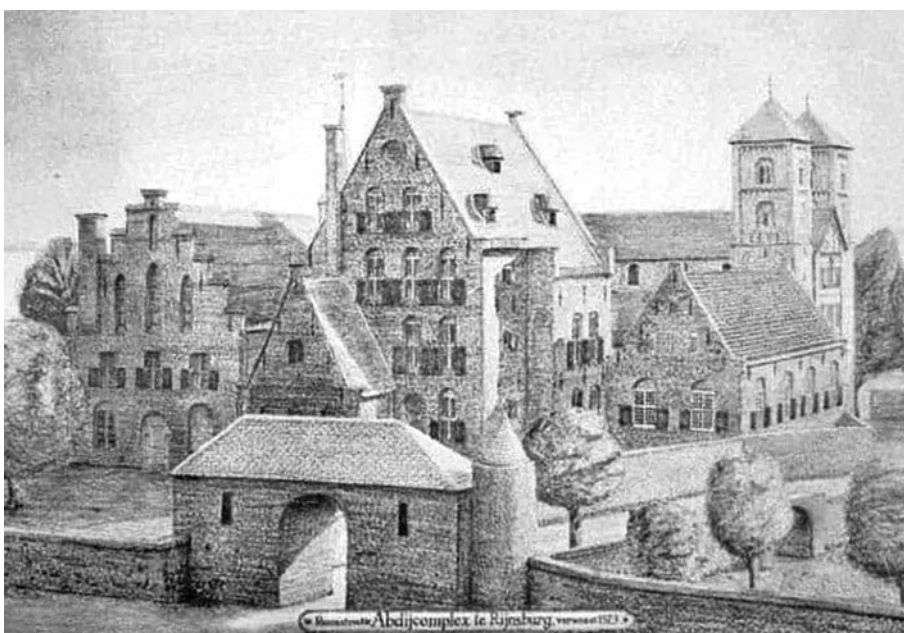
des over hun minderjarige zoon Dirk VI. Zij stichtte in 1133 binnen de ommuring van het weer herbouwde Rijnsburg een benedictinessen-abdij, een vrouwenklooster waartoe uitsluitend jonge maagden van adellijken bloede konden toetreden. De Abdij van Rijnsburg werd de belangrijkste abdij van Holland, buitengewoon rijk, met groot aanzien en zeer veel landbezit. Al voor 1300 had de abdij ca. 2000 hectare land in bezit in Aalsmeer, Boskoop, Stompwijk, Akkersdijk, Vrouwenrecht in Delft. Ook de Vrouwe Venne (het Veen van de Vrouwe van Rijnsburg) tussen Warmond en het latere Alkemade behoorde tot deze bezittingen.

Wateroverlast

De toekomst zag er in 1150 helemaal niet zo slecht uit voor Rijnland. De ontginningen van de veengronden waren zo succesvol geweest, omdat de zee rond het jaar 1000 ongeveer een halve meter lager stond dan tegenwoordig en het veenland meters boven de zeespiegel uitstak. Het overtollige veenwater stroomde als vanzelf door de sloten en veenriviertjes naar de rand van het veenmassief, om vervolgens via de Oude Rijn naar de Noordzee te worden afgevoerd. Maar dat zou niet zo blijven!

In de tweede helft van de twaalfde eeuw beleefde de wereld de kwalijke gevolgen van een klimaatoptimum (de zogenaamde Middeleeuwse Warme Periode). Het veroorzaakte een stijging van de zeespiegel en dat ging gepaard met steeds slechter weer dat de Hollandse kuststreken begon te teisteren. Grote stormvloed en overstromingen, zoals de St. Thomasvloed van 1163 en de grote Allerheiligenvloeden van 1170 en 1196, hadden catastrofale gevolgen voor onze Lage Landen.

Een reusachtig veenpakket dat de kop van Noord-Holland met Friesland verbond werd finaal weggeslagen en zo werden de Waddenzee en de Zuiderzee gevormd. En datzelfde noodweer veroorzaakte ook een verzanding bij Katwijk. De monding van de Oude Rijn raakte daar volledig dichtgeslibd en de Rijnlandse ontginningen konden niet langer uitwateren op de

De Abdij van Rijnsburg, eeuwenlang eigenaar van de Vrouwe Vennepolder en het aangrenzende Vennemeer.

Noordzee. Dit zorgde voor blijvende wateroverlast. Ons gebied ten noorden van Leyden is gedurende vele jaren misschien wel permanent overstroomd geweest.

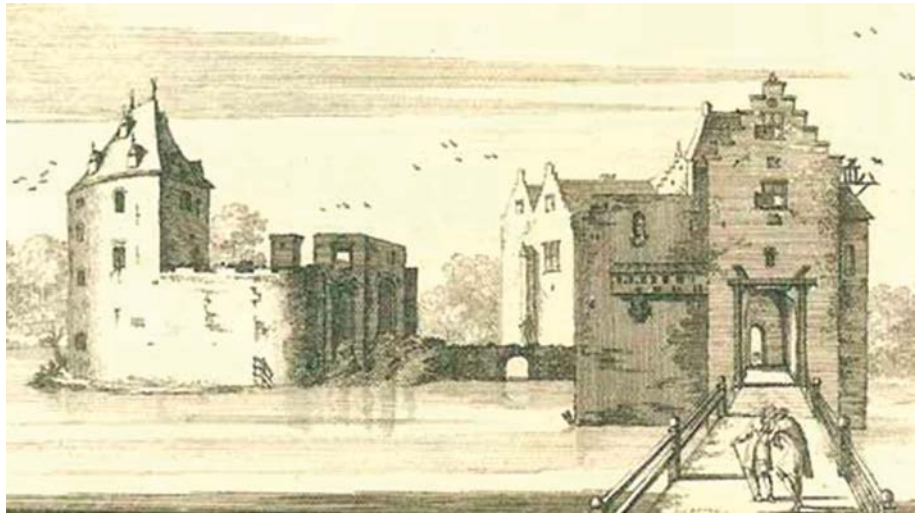
Om Rijnland tegen het water te beschermen liet graaf Floris III bij het huidige Zwammerdam een dam in de Oude Rijn bouwen. Maar hij kreeg meteen ruzie met de bureu. De bisschop van het Sticht (Utrecht), Godfried van Rhenen, beklagde zich bij hun beider leenheer, de Rooms-Duitse keizer Barbarossa (Roodbaard), over de brutale daad van de Hollanders waardoor Utrecht nu met natte voeten zat. De keizer gaf Floris III in 1165 opdracht om de dam onmiddellijk weer op te ruimen, waar onze graaf direct gehoor aan gaf want hij was zijn heer trouw tot in de dood. En dat was hij letterlijk, want hij volgde zijn keizer in de derde kruistocht (1189-1192). Zij zouden de heidense bezetters van Jeruzalem wel eens een lesje leren, maar de keizer en de graaf kwamen geen van beide terug. Floris kwam in augustus 1190 in Antiochië om het leven, een maand nadat keizer Roodbaard aldaar van zijn paard was geraakt en verdronken.

De Loonse Oorlog

De opvolger van Floris III was zijn oudste zoon Dirk VII, maar toen die op 4 november 1203 overleed en alleen een erfdochter - Ada - naliet, greep zijn andere zoon Willem, bijgenaamd Willem zonder Land, de macht. Ada's moeder, Aleid van Kleef, organiseerde in allerijl een huwelijk tussen de vijftienjarige Ada en graaf Lodewijk van Loon, om Ada's claim op het graafschap meer kracht bij te zetten. Hieraan ontleent deze crisis de naam Loonse Oorlog.

In deze grafelijke opvolgingsstrijd komen we de namen tegen van twee adellijke geslachten die een grote rol zouden gaan spelen in de geschiedenis van Rijnland. Het gaat om de ridderedelen Willem van Teylingen en Phillips van Wassenaer. De meeste Hollandse ridders schaarden zich achter Ada van Holland, maar niet Willem van Teylingen, Phillips van Wassenaer en Wouter van Egmond. Zij kozen de zijde van Willem zonder Land want "sij begeerden van gheen vrouw geregheert te sijn".

(Bij deze eerste kennismaking komen ze dus niet al te sympathiek op ons over.)

Slot Teylingen in Voorhout.

Ada van Holland verschanste zich in de Burcht van Leyden en daar vond in 1206 de eindstrijd plaats. Na een kort beleg werd haar leger door de ridders van haar oom overmeesterd. De arme Ada werd gevangen gezet op de pas gebouwde burcht van Willem van Teylingen in Voorhout, alwaar zij zou zijn "overleden van harteer", en haar oom werd de nieuwe graaf Willem I van Holland. Vanaf dat moment behoorden Van Wassenaer en Van Teylingen tot de belangrijkste vazallen van de graaf van Holland en hun

rijkdom zou tot enorme proporties uitgroeien. Tachtig jaar later zouden hun nakomelingen al aanzienlijke delen van Rijnland in bezit hebben.

Het geslacht Van Teylingen

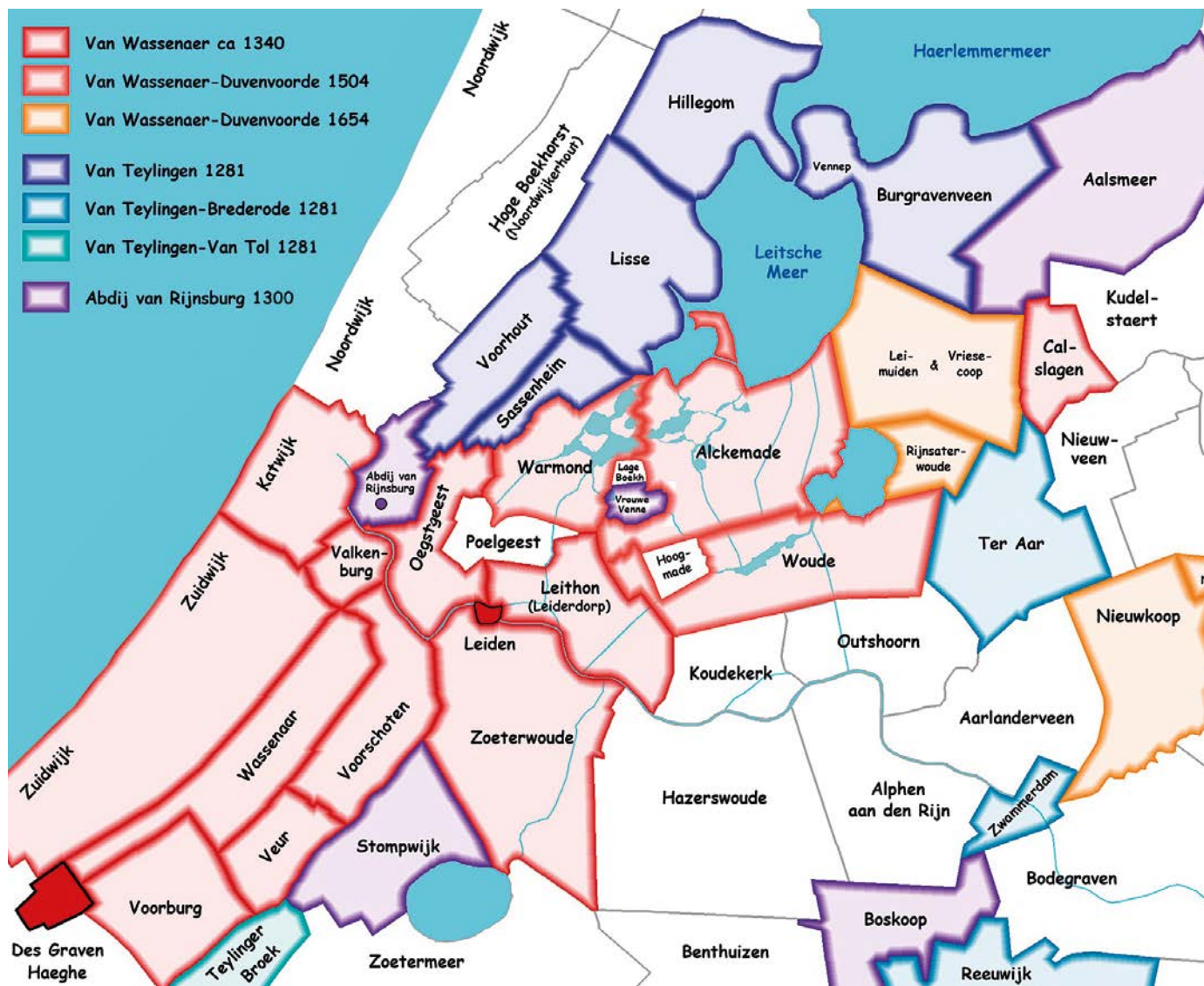
In het 'Repertorium op de Grafelijke Leden in Rijnland' vinden we op 20 maart 1281 bij Sassenheim, Voorhout, Hillegom en Lisse aangetekend dat Dirk, heer van Teylingen (al in 1258 als leenheer en ridder vermeld) opnieuw beleend wordt met de bede en botting (belasting) van deze heerlijkheden en de huur van de landzaten. Ook de Vennep en Burggravenveen behoorden tot zijn bezittingen. Het succes van het geslacht Van Teylingen was echter van relatief korte duur. De hoofdtak raakte rond 1287 in diskrediet bij de graven van Holland en stierf uit in mannelijke lijn. Wel ontsprongen er twee zijtakken - Van Tol en Brederode - die beide een belangrijke rol in onze vaderlandse geschiedenis zouden spelen.

De zijtak Van Teylingen-Brederode verkreeg de heerlijkheid Velsen, ten noorden van Haarlem, en noemde zich naar het nieuwe kasteel Brederode bij Santpoort dat daar door Willem van Teylingen-Brederode werd gebouwd. Hun bezittingen lagen vooral in het Kennemerland, maar ook in Rijnland bezaten zij enkele gebieden: Ter Aar, Zwammerdam en Reeuwijk, die gezamenlijk de heerlijkheid Voshol werden genoemd.

De zijtak Van Teylingen-Van Tol ontstond toen Floris van Teylingen in 1281 het beheer kreeg over de Oude Tolbrug over de Vliet tussen Voorburg en Rijswijk, met de aangrenzende heerlijk-

Ada van Holland.

Het landbezit van Van Wassenaer, Van Teylingen en de Abdijs van Rijsburg.

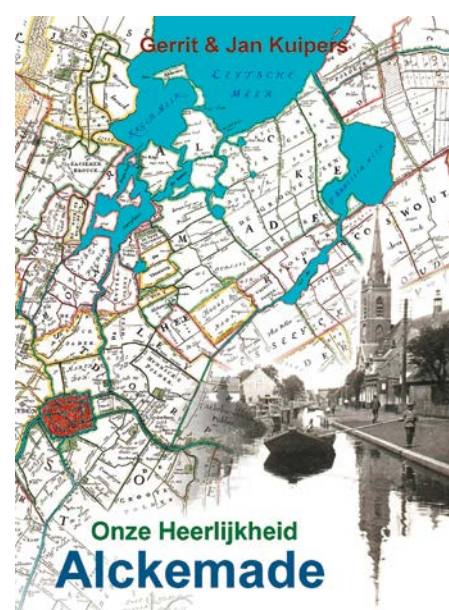
heid Tolne. Sindsdien noemde hij zich Van Tol, en de heerlijkheid Tolne heette voortaan Teylingerbroek (tegenwoordig bekend onder de verbasterde naam Tedingbroek).

Het geslacht Van Wassenaer

Het bezit van Van Teylingen was indrukwekkend, maar het werd door dat van Van Wassenaer overtroffen. Het geslacht Van Wassenaer is zonder enige twijfel het meest succesvolle adellijke geslacht van Rijnland geweest. Rond 1340 bezaten zij het hele kustgebied tussen Katwijk en Des Graven Haeghe, dat zich landinwaarts uitstreckte tot Leiderdorp en Zoeterwoude. De rijkdom van de familie Van Wassenaer was dermate groot dat er diverse levensvatbare zijtakken zijn ontstaan zoals Polanen, Santhorst, Obdam, Groeneveld, Cranenburg en Van Duvenvoorde. Die

laatste is voor ons het meest interessant, want die zou in 1504 eigenaar worden van de heerlijkheden Warmond, Woude én Alkemade, en rond 1654 zou dit bezit nog worden uitgebreid met de heerlijkheden Leimuiden, Vriesecoop, Rijsaterwoude, Nieuwkoop, Noorden, Achttienhoven en Vrijen Haeck. Waarover later natuurlijk veel meer.

Het landbezit van de Abdijs van Rijsburg is moeilijker in kaart te brengen. Het bestaat uit een groot aantal kleinere gebieden door heel Holland heen, kleiner nog dan de Vrouwe Venne. Wel zijn op de kaart de heerlijkheden aangegeven waarvan de abdijs een veel groter deel bezat, zoals Stompwijk, Boskoop en Aalsmeer.

Het boek 'Onze Heerlijkheid Alkemade' is te bestellen via Bol.com of via email bij mij: jku@casema.nl

Uniek in zijn soort

AFLEVERING 4: Ko van Berkel

In deze regelmatig terugkerende rubriek wordt een persoon (m/v) of groep die een voor onze voormalige gemeente unieke prestatie heeft geleverd in de schijnwerpers gezet.

Jos Cozijn

Ko van Berkel is in 1948 geboren in Roelofarendsveen en is de zoon van Hein van Berkel, een begenadigd organist. Ook Ko ging het orgel bespelen en in 1962 is hij een van de oprichters van 'The Flying Birds', een popgroep die hier in de regio zeer populair was. Dit tezamen met Ton Koek, de gebroeders Cees en Ben de Bruijn en Piet Volwater (zie ook Alkmadders nummer 4 uit 2009).

Nadat The Flying Birds ophoudt met bestaan, komt Ko terecht bij 'The Shoes'. Deze groep, bestaande uit de gebroeders Jan en Henk Versteegen, Theo van Es en Wim van Huis, is landelijk al zeer bekend en wil graag een organist opnemen in de bezetting. Dit wordt Ko.

The Shoes was bekend van onder andere Top 40-nummers als 'Na, na, na' en 'Standing and Staring'. Op de hoes van het nummer 'Emptyness' uit 1968 staat

'The Flying Birds' in 1964. V.l.n.r. Cees de Bruin, Quirinus van der Vlugt, Piet Wesselman, Ben de Bruijn. Rechts zittend Ko van Berkel en vooraan Ton Koek.

LEIDEN / ZOETERWOUDE —
Mag Leidens op twee na kleinste
buurgemeente zich zoals een be-
kend grapje nog steeds Shoester-
woude laten noemen? Toch wel!
Ofschoon de Shoes het pastorale
dorpsfeertje zo pal onder de
rook van de Sleutelstad door hun
popmuzikale successen al geruime
tijd zijn ontgroeid komen de vijf
leden van deze blitse groep er
geregeld bij elkaar.

Ko al op de foto! Hij blijft deel uit maken van de groep tot en met 1972. Ko blijft daarna nog wel betrokken bij muziek en muziek maken, maar zijn loopbaan speelt zich vooral af op de Universiteit van Leiden waar hij als laborant werkt.

Uniek is het feit dat hij de enige persoon is, uit voorheen de gemeente Alkemade, die als muzikant in de Top 10 van de Nederlandse Top 40 heeft gestaan en wel met het nummer 'Osaka'. Deze hitsingle van The Shoes, uitgebracht in 1970, bereikte de nummer 6-positie en stond maar liefst tien weken in de Top 40!

Met 'Osaka' tien weken in de Top 40. Helemaal rechts Ko van Berkel.

Ko aan het woord: In 1968 kwam het mij ter ore dat The Shoes, een bekende popgroep uit Zoeterwoude, op zoek was naar een organist om datgene wat men op de plaat zette, ook in de concerten waar te kunnen maken. Ik trok de stoute schoenen aan en ging op pad, bezocht hun oefenruimte in Don Bosco in Zoeterwoude en werd aangenomen. Ik bleef in de groep tot en met 1972. Daarna heb ik nog één keer meegespeeld, dit tijdens een Shoes reünie-concert.

Daarna speelde ik in diverse Leidse bandjes waaronder 'The Circle' en de laatste twintig jaar in de 'Pubband'. In die jaren heb ik ook veel studiewerk gedaan.

Bronnen:

- Archief Oud Alkemade
- Archief Historische Kranten Leiden en omgeving
- Internet

Met dank aan Ko van Berkel en Wim Loos.

'The Shoes', met v.l.n.r. Theo van Es, Jan en Henk Versteegen, Ko van Berkel en Wim van Huis.

Sinterklaas te Amsterdam, door J.H. Rossing

Ingeleid door Jan Kuipers

Op de Dam in Amsterdam was van oudsher op 5 december een Sinterklaasmarkt waar 'kramen met vergulde koek en klaasjes' stonden en het feest duurde tot laat in de nacht. De Amsterdammers vonden dat de landsheer zich niet genoeg met de Dam bemoeide en daarom had Sinterklaas die taak op zich genomen en hing zijn beeld daar, als zichtbaar bewijs dat 'de heijlige heer Klaas de beschermgeest der markt was, waar zijne zoete gaven verkocht werden'.

Maar aan al dat plezier diende na de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648), waarbij de katholieke koning van Spanje was verdreven, een einde te komen. De calvinistische machthebbers van de Nederlanden wilden een halt toeroepen aan katholieke feesten, zoals de kermis en Sinterklaas. Zo ook de regenten van Amsterdam. Zij zagen met afgrijzen de 'vervloekte afgodische feesten en stoutigheden' aan die elk jaar weer op St. Klaasdag plaatsvonden. Het volk begreep maar niet wat ware religie was en toonde God weinig dankbaarheid voor het feit dat hij hen

'uit de duisternis des Pausdoms en uit de schrikkelijke afgoderie' verlost had. Steeds weer verschenen er keuren (geboden) waarin werd verordonneert 'dat niemandt op 5 December met eenige soetigheden, snoeperijen of andere kinderlijke kramerijen sich zoude ophouden op eenige publycke plaetsen ofte hoecken van straten', en dat 'geen backer broodt soude verkoopen in gedaenten van visch, vogel ofte andere gedierten'.

Maar het hielp allemaal niets. Het verhaal 'Sinterklaas te Amsterdam' van de 19^e-eeuwse schrijver J.H. Rossing illustreert heel goed waarom het de regenten uiteindelijk niet is gelukt om het Sinterklaasfeest uit te bannen. Het wordt hier in verkorte, bewerkte vorm weergegeven.

Sinterklaas te Amsterdam

Het is de 5e december 1657, even voor de middag. Op de Dam in Amsterdam is de Sinterklaasmarkt in volle gang en er heerst een aangename levendigheid. Eensklaps wordt aller aandacht getrokken naar het oude stadhuis, waar de stadsklok luidt. Burgemeester Bartholt Cromhout, vergezeld van schout en schepenen, verschijnt in vol ornaat om een wille-keur (een verbod, zoals gewild door de regenten) af te kondigen, waarin wordt bepaald dat het net als vorig jaar verboden is om op de Dam en elders eetbare of andere waren te verkopen. Wie zich hiertegen verzet, diens waren zal men in beslag nemen of hem een boete van dertig stuivers opleggen.

Juist in het belang der kinderen is deze keur afgekondigd. De burgervaders hebben begrepen dat de verkoop van 'slikkerdekjes en klaasjes' er voor zorgt dat de jonge jeugd, die in alle godzaligheid en oprechte waarheid dient opgevoed te worden, wordt wijsgemaakt dat de geschenken hen door Sinterklaas zelf gegeven worden. Zo worden zij van Gods heilig woord afgeleid en worden hen oude pauselijke en bijgelovige fabelen indachtig gemaakt, welke in alle wel bestuurde gereformeerde republieken, landen en steden niet geduld kan worden.

Deze keur werd door het volk met gewoel en gejoel, ontevreden gemompel en luide tekenen van afkeuring ontvangen. En hoe streng dit verbod ook was, het heeft niet veel uitgewerkt. Telkens en telkens heeft men het moeten vernieuwen.

Op 31 december 1658 publiceerde het stadsbestuur een nieuwe wille-keur. De vrolijkheid en uitgelaten vreugde was te ver gegaan en er diende nu paal en perk aan te worden gesteld. De toeloop van volk uit alle hoeken van de stad, zelfs 'uyt huysen met pesten geïnfecteert' moest worden tegengegaan. Hiertoe was het nodig dat de directe oorzaak verwijderd werd. Daarom verboden burgemeesters en schepenen het staan met kramen of kruiwagens op de Vijgendam om 'poppengoed, snoeperijen en andere eetbare waren' te verkopen. Ook mochten de bewoners van de Dam, van de Gansoort, de Nes en andere straten 'hunne pothuizen, vensterwinkels en stoepen' aan niemand voor dat doel verhuren of lenen, wilden zij niet door 's Heeren dienaars zich een boete van vijftig gulden opgelegd zien.

Een gevelsteen met een afbeelding van Sinter Claes aan de voorgevel van een pand op de Dam dat al in 1564 naar de goedheiligman werd vernoemd.

Het mocht niet baten. De Amsterdammers hadden Sinterklaas te lief om zich hieraan te storen. Zij moesten zijn naamdag op vrolijke en luidruchtige wijze vieren. Dat er soms vechtpartijen bij voorvielen en vele dieven zich onder het volk mengden, daar stoorden zij zich niet aan; veel liever een paar slagen ontvangen en van beurs en goed beroofd dan het oude geliefde gebruik te verzaken. De regenten van Amsterdam hebben deze keur dan ook jaarlijks met kleine wijziging tot in het jaar 1709 moeten afkondigen, totdat zij begrepen dat het beter was te zwijgen – wat toch uiteindelijk het verstandigst was.

Overheid en kerkenraad hebben ijverig tegen het ‘paapse bijgeloof’ gestreden, maar – wat voor dwang men ook in het werk stelde om de herinnering aan de kinderheilige uit te wissen – het heeft niet gebaat. In onze beschaafde negentiende eeuw vieren wij nog even vrolijk de Sinterklaasavond als eeuwen te voren onze voorouders deden. Aldus J. H. Rossing.

Bron:

■ Sinterklaas te Amsterdam, door J. H. Rossing, gepubliceerd in het boek ‘De Oude Tijd’ van J. ter Gouw in 1871.

St. Nicolaasfeest van Jacob Houbraken, 1761. Het heerlijk avondje is gekomen, maar het jongetje links is blijkbaar stout geweest, want zijn moeder houdt zijn schoen en een roe in haar hand.

Er waren natuurlijk ook kinderen die rond december de komst van de goedheiligman met angst en beven tegemoet zagen.

Bijzondere schenking: hek van de Zonnemolen

Jan Zoetendaal

Vlak voor de tentoonstelling ‘Van oud naar nieuw’ (najaar 2021) had onze voorzitter ergens een oud draaihek gevonden. “Dat kunnen we wel gebruiken voor de tentoonstelling van oud naar nieuw”, zei Sjaak Bouwmeester, onze conservator. Dat hekje heeft daar gestaan tot einde tentoonstelling en kwam daarna in een hoekje in de werkplaats terecht. Nadat de klus aan de meerpalen was afgerond, was het even rustig in de werkplaats. Tijd om

nu dat hekje maar eens onder handen te nemen. Onze schilder Antoon Schouten heeft dit allemaal op zich genomen, zowel het schoonmaken, ontroesten en weer in de nieuwe staat herstellen. Nu, ik moet zeggen dat heeft hij weer mooi gedaan. Ik bedacht dat het eigenlijk zonde was om het niet te gebruiken. Onder aan de trap naar de eerste verdieping was geen optie, want dan kon de schuifdeur niet meer dicht, maar bovenaan de trap was een veel beter idee. Sjaak Koek erbij gehaald en gevraagd wat hij er van vond. “Doen”, zei hij. Toen even uitgedrukt hoe we het konden laten draaien. Samen met Antoon dit weer gefixt en het is - al zeg ik het zelf - wonderbaarlijk gelukt.

Nu kunnen we het hek dicht doen als de scholen elk jaar op bezoek komen en op de zolder willen rondkijken.

Het hek is afkomstig van de ‘molen zonder wieken’ aan de Wijde Aa, van oorsprong ‘Jonge Willem’ genaamd. Oorspronkelijk stond op deze plaats aan de Wijde Aa een wipmolen voor het malen van koren. In 1881 werd die afgebroken en vervangen door een achtkante grondzeiler. Een halve eeuw later was de kap van de molen in zo’n slechte staat dat besloten werd de volledige kap inclusief de wieken te verwijderen. De molenromp en het molenaarshuis zijn blijven staan. Sinds 1953 is het complex eigendom van de paters Jezuiten in Den Haag en wordt het als ‘De Zonnemolen’ gebruikt voor werkgroepen van de Ignatiusparochie in Den Haag.

Zie ook ‘De geschiedenis van de molen zonder wieken’ op onze website onder Publicaties - Overige artikelen.

Kerstnacht 1944 in Oude Wetering

Bewerking: Geert-Jan van Beek

De redactie kwam enige tijd geleden in het bezit van een verhaaltje over de viering van de nachtmis in de kerk van St. Jacobus de Meerdere in Oude Wetering tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het stukje was met de hand geschreven door Henk Kortekaas in de herfst van 1994 en op een gegeven moment bij Oud Alkemade in de brievenbus gestopt. We besloten het stukje wat te bewerken en aan te vullen voor dit decembernummer.

We schrijven december 1944. In de Rooms-Katholieke pastorie, gelegen aan Veerstraat 28 in Oude Wetering, zetelt pastoor Saraber als herder van de parochie Sint Jacobus de Meerdere.

Bij hem in woont zijn jongste broer Cor, die priester werd gewijd op 28 juli 1939 en als missionaris zou worden uitgezonden naar Oeganda. Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog verhinderde dat echter.

De verduisterde ramen boven het hoofdaltaar.

Tijdens de oorlog, die in Nederland uitbrak op 5 mei 1940, was de bevolking van Oude Wetering uitgebreid met een aantal onderduikers, onder wie de heer Zoomers uit Roosendaal.

Pater Cor, zoals hij al gauw werd genoemd, benaderde in 1944 de heer Zoomers met de vraag: "Kunnen we met kerstmis de nachtmis vieren?" Er was namelijk een grote moeilijkheid. Enkele dagen na Dolle Dinsdag (4 september 1944) was de levering van elektriciteit aan bedrijven en particulieren gestaakt. En dus was er geen mogelijkheid de kerk te verlichten.

De katholieke kerk in Oude Wetering had echter een voordeel: hij was geheel verduisterd, zoals voorgeschreven in die jaren. De kerken in de omgeving waren te groot, zodat daar de nachtmis 's ochtends om negen uur gehouden werd. Het grote gebrandschilderde raam boven het altaar was afgeplakt met zwart papier en voor de zijramen bevonden zich rolgordijnen, eveneens gemaakt van zwart papier.

Het was voor beide eerder genoemde heren, die elkaar al kenden van voor de oorlog, een uitdaging om toch de nachtmis te kunnen vieren.

De plaatselijke garagehouder stelde vier accu's ter beschikking. Ze waren echter leeg! Eén gebouw op het dorp beschikte echter over elektriciteit. Dat was het gemaal aan het Braassemermeer, want dat moest kunnen functioneren. In de nacht voor kerstnacht werden door de beide heren, geholpen door molenaar J. Cozijn, de accu's geladen.

De volgende dag hebben zij, geholpen door een aantal vrijwilligers, twee autokoplampen aan het front van het orgel bevestigd, zodat het altaar in een fel licht kon worden gezet. Boven het traporgeltje was ook een klein lampje bevestigd.

En zo kon de nachtmis toch worden gevierd. Deze mare verspreidde zich door de hele regio, zodat - ver voor tijd - om vijf uur in de morgen van heinde en verre de mensen lopend naar de kerk kwamen, om daar met elkaar de nachtmis te kunnen vieren. Vanaf Kerstmis 1944 begon een lange strenge winter, die later de hongerwinter zou worden genoemd. Velen, sommigen spreken van 25000 mensen, zouden omkomen van honger en kou. Want de bevrijding was toen nog ver weg.

Herfst 1994, Henk Kortekaas

De geschiedenis van de Rooms-Katholieke Kerk Jacobus de Meerdere in Oude Wetering

In 1890 nemen de pastoor en enkele parochianen van de parochie van St Petrus' Banden in Roelofarendsveen het besluit te onderzoeken of er in Oude Wetering een zelfstandige parochie kan komen. De bisschop ging akkoord en benoemde een bouwpastoor. Voor 13.000 gulden werd de boerderij van J. Roelofs gekocht, die werd omgebouwd tot kerk en vervolgens toegewijd aan Sint Jacobus de Meerdere.

De kerk was gelegen langs het water van de Oude Wetering op de hoek van de Veerstraat en de Weteringlaan. Om precies te zijn op het adres Veerstraat 28. Het was een kleine neogotische kerk met een torentje dat boven het portaal was aangebracht.

De kerk werd in 1893 geconsacreerd en in 1966 buiten gebruik gesteld. De reden daarvan was dat de kerk te klein geworden was. Daarom werd een nieuwe kerk gebouwd aan de Meerkreuk in Oude Wetering, die in 1967 in gebruik genomen werd. Helaas werd deze kerk op zondagmiddag 9 februari 1969 door brand verwoest. In de jaren 1969-1970 werd de kerk in dezelfde vorm herbouwd.

Halverwege de jaren zeventig van de vorige eeuw werd het interieur van de oude kerk weggehaald. Na de sloop van het torentje werd het gebouw nog een aantal jaren als postkantoor gebruikt, maar het definitieve einde kwam rond 1980 met de sloop van het gebouw. Op deze plek werd vervol-

gens een aantal woningen gebouwd aan de Veerstraat.

Het voormalige kerkhof, dat achter de kerk gelegen was, is geruimd en recent is men begonnen met het bouwrijp maken van het terrein, waar twee moderne woningen zullen verrijzen.

De kerk van St. Jacobus de Meerdere aan de Veerstraat.

Berichten van overzee

Na het verhaal van Piet van der Geest uit Brazilië in de vorige Alkmadders, deze keer een bericht van Piet Dobbe uit Nieuw Zeeland. Piet is een telg van de bekende familie Dobbe, nu Dobbe Transport.

Piet Dobbe (96 jaar).

Piet Dobbe:

Beste mensen van Roelofarendsveen, Gisteren het blad van museum Oud Alkemade ontvangen en vanzelf nog steeds geïnteresseerd om het van voren naar achteren uit te lezen. Ondanks dat ik al zeventig jaar in Nieuw Zeeland woon, ben ik nog steeds in hart en nieren een echte Veender, dus besloot ik om iets van mij te laten horen.

Ik vertrok in juli 1952, samen met mijn meisje Leny Zandvliet, de dochter van Arie Zandvliet uit Rijpwetering. Wij hadden contact opgenomen met Eeft en Gerard Rodewijk, die vóór ons naar Nieuw Zeeland geëmigreerd waren. Die hadden voor ons accommodatie en werk gevonden. In de twaalf dagen dat wij bij hen waren, trouwden wij en vertrokken we naar een schapenboerderij, waar we ongeveer drie jaar bleven.

Verschillende boerderijen

Wij kenden geen woord Engels, maar je bent jongen dus kun je een hoop verdragen en doorbijten. Op de schapenboerderij moest ik met de Maori's werken en die spreken onder elkaar hun eigen taal. Nadien zijn wij verhuisd naar een boerderij waar ze koeien molken, dat werd beter betaald. Na zeven jaar kochten wij, met een lening van de Nieuw Zeelandse

regering, onze eigen koeien. Dat noemen ze hier halfteiler. Na drie jaar contract vertrokken wij naar een andere boerderij, nu met 220 koeien.

Daar woonden en werkten wij vijf jaar. Daarna gingen we weer verhuizen, maar nu naar onze eigen boerderij.

Mijn vrouw Leny was een goeie emigrante en daar ben ik haar nog steeds heel dankbaar voor. Op onze boerderij hebben wij zeventien jaar gewoond en gewerkt. Maar ik ben een persoon die graag met mensen zaken doet, dat betekende dus het einde van de boerderij.

Een restaurant

Wij kochten een restaurant met 42 stoelen voor maaltijden en een 'take away (ophaal) fish en chips'. Dat was werk voor zeven dagen per week. Na vijfenhalf jaar verkochten wij de zaak en kochten we in Auckland een accommodatie waar mensen konden overnachten. Daar hebben wij ook veel mensen gehad uit Holland en daar waren soms ook Veenders bij.

Mijn twee zonen namen de zaak over en hebben het na vier jaar verkocht aan Chinezen die er hoge gebouwen wilden neerzetten.

Retirement Village 'Ons Dorp', Auckland, Nieuw Zeeland.

'Ons Dorp'

Ik zelf woon al 35 jaar in een 'Hollands dorp' waar hoofdzakelijk Nederlanders wonen. Toen we drie jaar in 'Ons Dorp' woonden, is Leny helaas overleden. Daarna heb ik nog wat jaartjes met een andere vrouw samengewoond, maar ook zij is na negentien jaar overleden. Nu zit ik dus alleen, maar ik heb er nooit spijt van gehad. Wij hebben het hier goed gemaakt.

Er zijn hier ook nog bekende mensen van jaren terug. Zoals Truus Bouwmeester uit Nieuwe Wetering, haar vader werkte vroeger voor de provincialeweg en later als brugwachter. Ook woont hier een

Piet en Leny kregen negen kinderen: zeven jongens en twee meisjes. Van oud naar jong: John, Adrian, Anne, Marcel, Peter, Graeme, Martin, David en Melanie.

dochter van Jan Lapoor, Corrie is haar naam. En er is nog een vrouw waarvan haar vader en moeder Veenders zijn. Die zijn van de Veer naar Boskoop gegaan. Haar vader was een Van der Zwet en haar moeder was een Van der Meer. De bijnaam van haar opa en oma was Van Lijpe.

Zij zijn allemaal heel goed voor mij. Wij klaverjassen en spelen 'balls', en ik krijg veel visite. Achter op het blad van Museum Oud Alkemade staat een foto van de eerste vrachtauto van na de oorlog. Jan van Piet Dobbe (rechts) en ikzelf, Piet van Jan Dobbe (links). Ook een foto van de schuit De Vooruitgang waar ik jaren mee gevaren

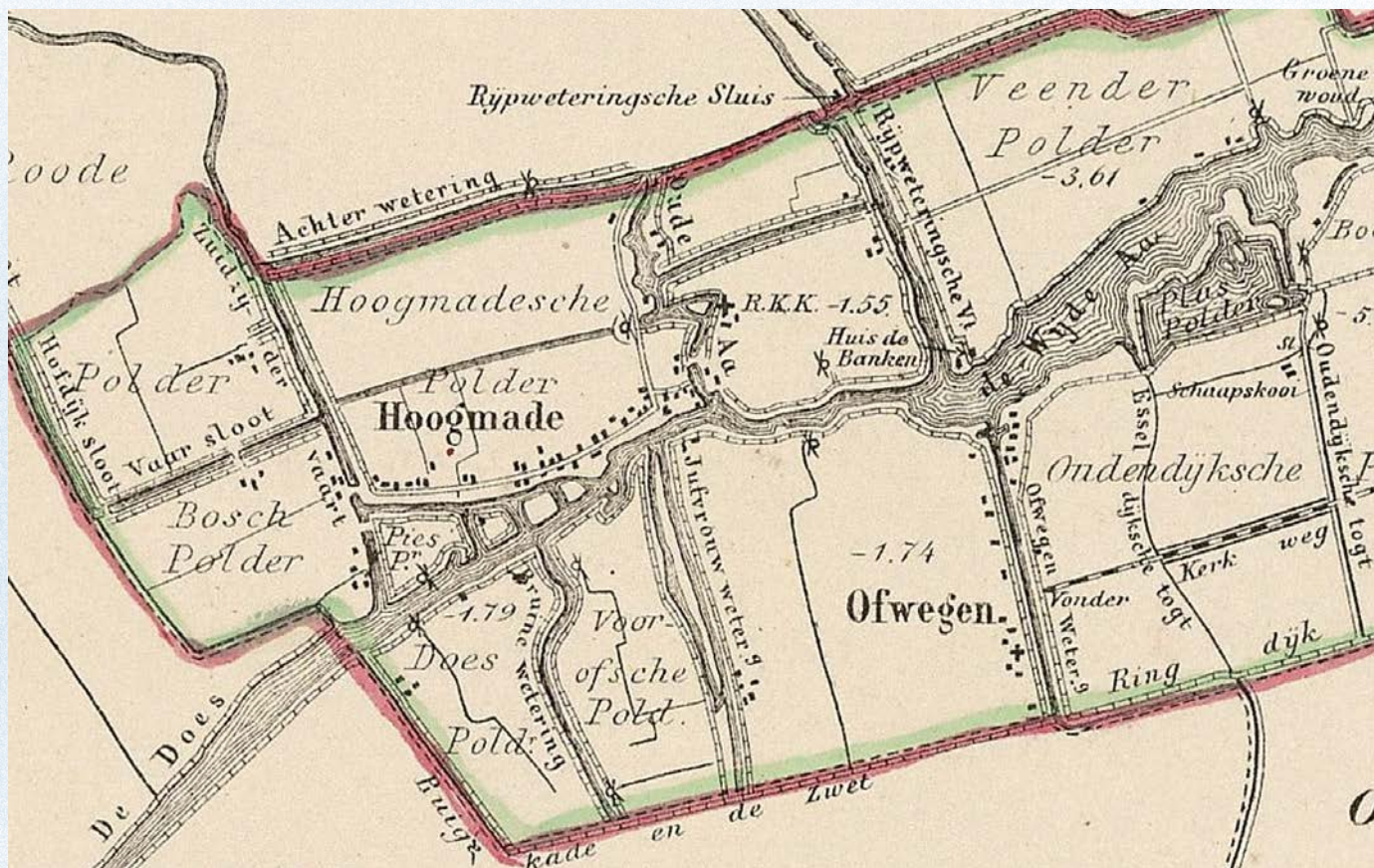
De eerste vrachtauto van na de oorlog.

heb. Dat bracht veel herinneringen terug. Wel beste mensen, dit was het dan. Alle-

maal de hartelijke groeten en een goede gezondheid toegewenst van Piet Dobbe.

Hartelijk dank Piet, voor dit mooie verhaal en ook je kleinzoon Josiah, die ons dit verhaal en de foto's uit Nieuw Zeeland toestuurde. Wij zijn benieuwd van wie we de volgende keer wat horen.

Kaart uit de gemeentelijke atlas Woubrugge van 1867.

In de Jacobs ladder nr. 1 van 2023 staat een artikel van Frans Witteman over een brug over de Noord Aa die ooit de verbinding vormde tussen de Hoogmadesche polder en de Blauwe polder. Door de aanleg van rijksweg A4 en een andere verbindingsweg in de jaren vijftig van de vorige eeuw werd deze brug overbodig. Wij nemen het artikel hieronder in grote lijnen over met enkele toevoegingen onzerzijds.

De verdwenen ophaalbrug over de Noord Aa

Weg tussen Hoogmade naar Rijpwetering

Na jarenlange discussie tussen de gemeenten Alkemade en Woubrugge kwam in 1900 de eerste weg van Hoog-

made naar Rijpwetering tot stand. Hierbij ging het vooral om de vraag: welke gemeente moest hoeveel meebetalen aan deze toen zo gewenste verbinding? Deze vroegere weg liep van het Noordeinde

in Hoogmade, in de uiterste noordoosthoek van de Hoogmadesche Polder, door de Blauwe polder naar Rijpwetering. De brug kruiste daar het water van de Noord Aa net vóór de hoek met de Achterwete-

Schilderij van de brug over de Noord Aa. Op de achtergrond de parochiekerk van Oud Ade. Voor de aanleg van de A4 liep over de brug de kaarsrechte weg naar Rijpwetering.

ring. Vervolgens liep de Hoogmadeseweg verder richting het oosten naar de Zwanenbrug over de Rijpweteringsevaart en de aansluiting op het Zuideinde van Rijpwetering.

Over het water met de huidige naam Noord Aa schreef O.C. van Hemessen: *‘De Oude Aa: de loop dezer watering doet duidelijk zien, dat zij door de natuur gevormd is. De naam duidt aan, dat reeds gedurende vele eeuwen het Rijnwater erdoor gestroomd heeft. Zoals wij reeds meldden, beteekent Aa of Aha water of rivier. In de 17^e eeuw liep dit water van den Does naar de poelen van de Kaag.’* Volgens de laatste inzichten vormden het huidige Paddegat, de Wijde Aa en de Oude Aa de afwatering van een voorloper van het Braassemmeer (Menno Dijkstra, 2011). Pas na het graven van de Woudwetering (een verlenging van

de Heimanswetering) omstreeks het jaar 1200 ontstond er een verbinding tussen de Oude Rijn en het Paddegat-Wijde Aa en kon er Rijnwater door de Oude Aa stromen.

Een lange aanloop

Een eerste krantenbericht over die jarenlange discussie treffen we aan in het Leidsch Dagblad van 18 oktober 1870. Uit het bericht wordt afgeleid dat al in 1863 gesproken werd over een verbinding: *‘... de lijn C van de Rijpwetering tot Hoogmade.’* De gemeenteraad van Alkemade verwierp begin mei 1863 het voorstel voor de aanleg van deze verbinding. Voorstanders van de aanleg verzochten de gemeenteraad van Alkemade op hun besluit terug te komen.

Detail van een kaart 1874-1912 waarop de ophaalbrug over de Oude Aa is aangegeven. De weg tussen Hoogmade en Rijpwetering is geel gemarkeerd.

De kop van het krantenbericht luidde als volgt: *‘Verbeterde communicatie tussen de gemeenten Leiden en Haarlemmermeer’*. Deze kop lijkt erop te duiden dat ook de gemeente Leiden betrokken was in deze discussie over de aanleg van ‘rijwegen’ in deze regio.

In het najaar van 1891 ging een *‘... commissie van onderzoek in zake het leggen van een rijweg van Rijpwetering naar Hoogmade’* van de gemeente Alkemade aan de gang. Begin december werd in de gemeenteraad uitgebreid gesproken over voor- en nadelen en de verdeling van de kosten van een aanleg. De raad hield de besluitvorming aan voor nader onderzoek en een berekening van de kosten. Begin januari 1892 berichtte de burgemeester van Woubrugge aan de raad van Alkemade dat de aanleg voor de gemeente Woubrugge *‘... voor die gemeente niet van zoodanig belang acht, dat men daarin eenige bijdrage meent behooren te doen.’*

Eind 1891- begin 1892 ontstond binnen de gemeente Alkemade een discussie of een weg Roelofarendsveen-Woubrugge met een brug over de Wijde Aa mogelijk een beter alternatief voor heel Alkemade zou zijn. De kosten zouden vele malen hoger zijn dan een weg Rijpwetering-Hoogmade. In mei 1892 besloot de gemeenteraad van Alkemade om verder onderzoek te doen. Het resultaat zal hebben geleid tot de conclusie dat dit geen haalbaar en betaalbaar alternatief was. Immers, begin 1894 zijn er twee uitgewerkte plannen voor de verbinding Rijpwetering-Hoogmade. De burgemeester van Alkemade werd gemachtigd te overleggen met het gemeentebestuur van Woubrugge over hun financiële bijdrage. Dat overleg zal niets hebben opgeleverd. Enige jaren later, in mei 1897, was er gedoe over onderhoud of herstel van de

So. De Voorz. doet mededeeling van het onderhoud met de mede-eigenaars-beheerders en onderhoudsplichtigen van de „Kwakel” over de Rijpweteringsevaart, in verbinding met het voetpad van daar naar Hoogmade, gemeente Woubrugge, uit welk onderhoud blijkt, dat deze verder ongenegen zijn tot medebetsling van kosten van onderhoud of herstel dezer kwakel, en zelfs tegen herstel protesteerden, zóó, dat, indien de gemeente desondanks de kwakel zou doen herstellen, alsdan van hunnentwege de overgangen onder Woubrugge zullen worden belet of weggenomen, zoodat de passage over het land van Borst c. s. in elk geval zoo mogelijk zal worden tegengegaan. Ten einde dezes aangelegenheid

Uit het Leidsch Dagblad van 15 mei 1897.

De ophaalbrug van over de Noord Aa rond 1960. Op de achtergrond de kerk van Rijpwetering.

'kwakel' over de Rijpweteringvaart. Een kwakel of kwakelbrug is een hoge en smalle voetgangersbrug. Beide opties waren voor direct betrokkenen niet acceptabel. En opnieuw stelde de gemeenteraad van Alkemade een 'Speciale Commissie' in om over deze 'hangende quaestie' te adviseren. Het gemeentebestuur van Woubrugge werd verzocht '... eene gelijke Commissie tot onderzoek, onderhandeling en samenwerking te benoemen.' Op dit verzoek werd deze keer door de gemeenteraad van Woubrugge positief gereageerd. Eind september 1897 lag er een voorstel. De kosten werden op de cent afgebroekt op f 6.926,97.

In het najaar van 1898 richtte het gemeentebestuur van Alkemade een subsidieverzoek aan het bestuur van de provincie. In het najaar van 1899 werd bekend dat de provincie bereid was een subsidie te vertrekken van 1/3 van de kosten tot een maximum van f 3.500,-. De gemeenteraad van Woubrugge was in eerste instantie bereid 1/6 van de kosten (f 1.200,-) voor zijn rekening te nemen. In oktober 1899 besloot de gemeenteraad de kosten van de brug over de Noord Aa aan Alkemade te betalen. Medio februari 1900 vond de aanbesteding van '... een rijweg met daarin voorkomende kunstwerken...' plaats. 'De gunning geschiedde aan den laagsten inschrijver.' Dat was P. Vrijburg uit Oud Ade met een bedrag van f 7.300,-. De nieuwe rijweg zal in de loop van 1900 in gebruik zijn genomen.

Twee bruggen vernieuwd

In 1925 werden twee bruggen in Hoogmade vernieuwd. De Doesbrug aan de Kerkstraat én de brug over de Noord Aa in de verbindingsweg naar Rijpwetering. Aannemer E. van Luling uit Woubrugge kreeg via een aanbesteding de gunning van de brug over de Noord Aa toegewezen. Zijn inschrijving was met f 1.288,- de laagste.

De vernieuwing van beide bruggen binnen een jaar was niet toevallig. De oude brug over de Does uit 1872 verhuisde naar de Noord Aa. Daar deed de oude brug dienst tot de aanleg van rijksweg A4 medio jaren vijftig van de vorige eeuw.

De oude Doesbrug uit 1872 nu in gebruik aan het Visschers Pad te Rijnsaterwoude.

Aanleg rijksweg A4 en HSL

Medio jaren vijftig werd door de polders in en om Alkemade en Hoogmade/Woubrugge rijksweg A4 aangelegd. Die grote ingreep liep dwars door de Bospolder, de Hoogmadese polder en de Blauwe polder. De eeuwenoude polderstructuur werd ingrijpend veranderd ten behoeve van een van de belangrijkste rijkswegen van Nederland. Door die aanleg werd de waterverbinding van de Noord Aa naar de Achterwetering definitief afgesneden én werd de polderweg van Hoogmade naar Rijpwetering verlegd naar de zuidzijde van die rijksweg. Daarna werd een brug over het afgesloten deel van de Noord Aa alleen nog van nut voor vervoer van en naar de boerderij van Bert en Toos Hoogeveen in de Blauwe polder.

Deze boerderij en die van Jan en Agnes Hoogeveen (Cz) waren vanuit het Noordeinde toen bereikbaar via een tunnel onder de A4. De situatie veranderde in het begin van deze eeuw opnieuw grondig door de aanleg van de HSL. De boerderijen aan die zijde van de A4 moesten wijken voor de aanleg van de HSL. Dat had ook gevolgen voor de boerderij van de familie Jan Hoogeveen (Jz) aan de zuidzijde van de A4: de boerenwoning en een deel van de stallen moesten worden afgebroken. De weg naar Rijpwetering werd iets verlegd en bleef aan de zuidzijde van de verbrede A4.

En die oude Doesbrug is anno 2023 nog steeds in gebruik! Hans van der Wereld schreef daar in 2002 het volgende over: 'Vandaag de dag leidt deze eerbiedwaardige brug een derde leven in Rijnsaterwoude, als toegang naar een particulier terrein nabij de Leidsevaart. Recentelijk kreeg de brug zelfs de status van gemeentelijk monument.'

Dat is te danken aan de particulier die toen die brug kocht. Jan en Agnes Hoogeveen (Cz) werkten en woonden jarenlang in die hoek van de Hoogmadese polder op het toenmalige adres Noordeinde 40. Jan vertelde eind 2022 dat die oude Doesbrug door de desbetreffende particulier was aangekocht op de sloperij van Arie van der Pouw Kraan in de Bospolder in Hoogmade. Daar lag de brug opgeslagen voor de verkoop of als oud ijzer!

Bron:

- Frans Witteman - Over bruggen in Hoogmade (deel 2), Jacobs ladder nr. 1 - 2023.

'Rückwärtige Grenze Gefechtsgebiet' in Alkemade

Alfred Bakker

In 2002 verscheen het boek 'De Atlantikwall in kaart. Bunkers en bezetting in Zuid-Holland'. Anders dan de titel doet vermoeden, gaat de publicatie niet alleen over de kustverdediging, maar ook over binnenlandse verdedigingslijnen in Zuid-Holland. We speurden het boek natuurlijk meteen af naar een vermelding van Alkemade. En jawel, er is een kaart opgenomen met het tracé van een verdedigingslinie langs de westelijke oevers van de Oude Wetering en het Braassemermeer.

Een Duitse linie door Alkemade

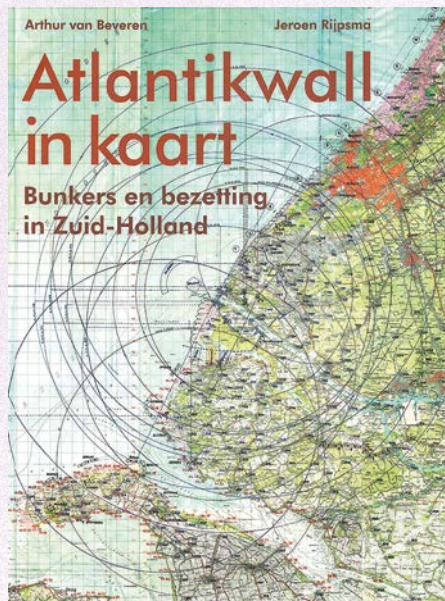
In Alkmadders 2014 schreven we over een Duitse verdedigingslinie door Alkemade, aangelegd door het SS-bataljon Germania. Het bataljon verbleef van 10 tot 20 december 1942 in de Christelijke School met den Bijbel op Kerkstraat 82 in Oude Wetering. Germania legde mitrailleurnesten, prikkeldraadversperringen en een anti-tankopstelling aan. Uit de rekeningen van lokale bedrijven blijkt dat het bataljon die versterkingen met grind, zand en hout maakte op de oude spoorbaan Hoofddorp-Leiden in Oude Wetering (nu de Alkemadelaan) en bij de brug over de Ringvaart. Vermoedelijk diende het hout om de wanden van mitrailleurnesten te versterken. Ook verderop, langs de Leimuiderdijk tot aan Aalsmeer, was Germania actief. Dit

De 'Rückwärtige Grenze Gefechtsgebiet (Küste)' is op een Duitse kaart van 26 maart 1943 weergegeven door een ononderbroken lijn langs de Ringvaart, Oude Wetering en het Braassemermeer. De Vordere Wasserstellung door een onderbroken lijn langs de Westeinderplas, Ringvaart, Oude Wetering en het Braassemermeer.

blijkt uit orders van de commandant van het bataljon aan burgemeester E. Derks van Haarlemmermeer in maart 1943. De bewoners van de Ringdijk moesten hun bootjes overbrengen naar de zuidoost-oever van de Ringvaart.

vormde in het Duitse militaire concept de achterste begrenzing van een (potentieel) strijdtoneel, in dit geval het kustgebied tussen de Atlantikwall en de wateren Braassemermeer, Oude Wetering en Ringvaart.

Aanvankelijk dachten we dat de verdedigingswerken deel uitmaakten van de Vordere Wasserstellung, een Duitse linie tussen Amsterdam en Rotterdam. De VW diende om de vijand te weerstaan na een doorbraak van de Atlantikwall. Deskundigen aan wie we het artikel voorlegden, vonden december 1942 wel aan de vroege kant voor werkzaamheden aan de Vordere Wasserstellung.

Ruim een jaar na het verblijf van het SS-bataljon Germania in Oude Wetering, Leimuideren en Aalsmeer nam een verzetsman van de Groep Albrecht poolshoogte in Oude Wetering en omgeving. Hij zag langs de Ringdijk van de Haarlemmermeer vervallen mitrailleurnesten en een oude antitankpositie die waarschijnlijk buiten gebruik waren.

De kaart van 26 maart 1943 in het boek 'Atlantikwall in kaart' maakt duidelijk dat de werkzaamheden in Oude Wetering inderdaad niet betrekking hadden op de Vordere Wasserstellung, maar op een Rückwärtige Grenze Gefechtsgebiet (Küste). De RGG

Aan de overkant van de Ringvaart waren wel recente mitrailleurnesten, prikkeldraadversperringen en loopgraven te zien. In aanvulling daarop was rondom Weteringbrug een tankgracht gegraven, compleet met wegversperringen in de Lisserweg, Huigsloterdijk en Leimuiderdijk. Het complex maakte deel uit van de Vor-

dere Wasserstellung. Even leek het erop dat Leimuiden, Weteringbrug en Oude Wetering verheven zouden worden tot het verdedigingscomplex Stützpunkt Gruppe Leimuiden.

Nadat de contouren op een kaart uit 14 september 1942 waren verschenen, verviel de Steunpunt Groep Leimuiden twee maanden later. De redenen van het einde waren het gebrek aan voldoende wapens en militairen, laat staan dat er voldoende arbeiders en materialen waren voor alle ambitieuze plannen. Alle beschikbare materialen en arbeidscapaciteit moesten voor de Atlantikwall ingezet worden.

Leimuiden met de vooruitgeschoven positie binnen de tankgracht van Weteringbrug bleef desondanks een belangrijke schakel in de Vordere Wasserstellung. Er is vrijwel altijd een bezetting van 10 à 30 man geweest.

Stützpunkt Gruppe Leimuiden (september-november 1942) omvatte Leimuiden, Weteringbrug en Oude Wetering.

Bronnen:

- Alfred Bakker, Een Duitse linie door Alkemade. Alkmadders 125, 2014.
- Arhur van Beveren & Jeroen Rijpsma (2022), Atlantikwall in kaart, Bunkers en Bezetting in Zuid-Holland. Rozenburg: Rijpsma Drukkers.
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie, Verslagen van Burgemeesters van Nederlandse Gemeenten. Bezetting 1947.

Eendenkooien in Rijnland

Eeuwenlang vormden eendenkooien een vast element in het Rijnlandse landschap. De afgelopen decennia zijn er veel verdwenen, maar in Warmond is er nog een in bedrijf. Op 8 november jl. organiseerde Rijnlandse Geschiedenis een bijeenkomst over dit thema in ontmoetingscentrum 'De Eendenkooi' in Zoeterwoude, een toepasselijke locatie.

Historicus *Sander Wassing* nam het publiek mee in de geschiedenis van eendenkooien door de eeuwen heen en de werkwijze van de kooiker, inclusief het kooikerhondje. Een typische eendenkooi is een rechthoekige waterplas met omringend kooibos, overdekte sloten en een spartelhok. Ze

kunnen variëren in vorm en grootte. Een voorbeeld van een door de natuur gevormde kooi in Rijnland is die in het Boskoopse natuurgebiedje Spijkerboor, maar ook het eiland De Oude Kooi op de Kagerplassen nabij Rijpwetering. Hierover heeft Alfred Bakker in Alkmadders 139 van september 2017 een uitgebreid artikel geschreven.

Daarna vertelde bioloog *Bart van Konijnenburg*, beheerder van de eendenkooi in Warmond, over de geschiedenis van de Warmondse eendenkooi en wat er allemaal komt kijken bij het runnen daarvan. De eendenkooi bestaat dit jaar 400 jaar, getuige een kaart uit 1623. De kooi ligt in de Kooipolder op de grens tussen Sas-

enheim en Warmond en heeft een eigen slootje vanaf de Kagerplassen. Dit is een van de redenen waarom de kooi zo lang bestaat: er is nooit gebrek aan water.

Nadat de gemeente Teylingen vijf jaar geleden het contract met de kooiker had opgezegd, kwam Bart op verzoek van de gemeente met een voorstel voor een nieuwe beheersvorm van de eendenkooi. Dat resulteerde in een plan om met een groot aantal vrijwilligers de kooi in oude luister te herstellen. Voor bezoekers worden rondleidingen georganiseerd, zie www.eendenkooiwarmond.nl.

Museum Oud Alkemade is lid van Rijnlandse Geschiedenis, een digitale kennis- en informatiebank voor historische verenigingen en (oudheidkundige) musea in Rijnland. De rubriek Artikelen op de website www.rijnlandgeschiedenis.nl bevat een schat aan kennis en informatie over de geschiedenis van onze omgeving. Ook worden één- en meerdaagse activiteiten aangekondigd die plaatsvinden bij de aangesloten verenigingen.

Rijnlandse Geschiedenis
Stichting Historische Publicaties Holland-Rijnland

SCHENKINGEN

AAN MUSEUM OUD ALKEMADE

Thermometer, weegschaal, tondeuse	M. van der Willik
Kolenbak, 2 strijkijzers, floret, kolentang, houten schep, booromslag, weegschaal, helm, mes, platenspeler, poppenwagen met pop, oliespuit, amateursigaretten, kris, koffiemolen, bietenmes, textielzegels, landbouwwerktuig	Fam. Kool
Petroleumlamp	J. van Wieringen
Damast tafellaken	Meur. Van Tol-Los
Glas in loodtableau	S. van der Meer
Wandklok, dokterstas	C. Zoet
Vorraadblik, plank houtsnijwerk	M. van Hooven
Hometrainer	C. Bouwmeester
Greep 5t, greep 6t, veurhaal, klauw, schep, drinkemmer, eggen, narcissenmand, steel	Fam. C. Bakker
Boldoot navulfles, koffiebonenmolen groot, uatenkwast, insectenspuit, snijmachine	L. de Rijk Roelant
Schoolbank	Fam. Westerbrink

Alle gever's hartelijk bedankt!

Wilt u ook voorwerpen aanbieden? Neem dan contact op met onderstaande medewerkers:

- ♦ voor foto's, dia's, films: Agnes Turk (tijdens de openingsuren)
- ♦ voor ander materiaal: Sjaak Koek (tel. 06-57338844; e-mail: sjaakoek@hotmail.com)

U kunt uw spullen brengen tijdens de openingsuren van het museum op zondag en dinsdagmiddag en op maandagavond van 20.00-22.00 uur.

Draagbare platenspeler

De dokterstas van dokter Van der Bijl

Kolenbak